

ZOOLOGICKÉ ÚDAJE V RUKOPISE GUSTÁVA M. REUSSA O REVÚCEJ Z ROKOV 1853 A 1854

Marcel Uhrin & Ľubomír Panigaj

Department of Zoology, Institute of Biology and Ecology, Faculty of Science, P. J. Šafárik University, Moyzesova 11, SK-040 01 Košice [marcel.uhrin@gmail.com, panigaj@upjs.sk]

KEY WORDS

Amphibia
Arachnida
Clitellata Insecta
Malacostraca
Mammalia
Osteichthyes
Petromyzontes
Reptilia
historical records
Gemera region Slovakia

ABSTRACT

Gustáv Maurícius Reuss (1818–1861), a Slovak polymath who lived in Revúca, central Slovakia, wrote in 1853–1854 in unpublished manuscript a list of animals of the surroundings of the town of Revúca. We interpreted here Reuss's list of 167 animal "species" from the point of view of current zoology with notes on their historical context.

ÚVOD

Gustáv Maurícius Reuss¹ bol vzdelaním síce lekár, no dielo, ktoré napriek krátkemu životu zanechal, dokazuje, že to bol mimoriadne usilovný a plodný polyhistor. Vďaka tlačou vydanéj knihe „*Května Slovenska*“ (Reuss 1853) je aj širokej odbornej verejnosti známy predovšetkým ako botanik, no obsah stoviek strán jeho rukopisej pozostalosti² dovoľuje G. Reussa označiť aj ako historika, archeológa, etnografa, jazykovedca či dokonca ako prozaika³. Nakoniec, vďaka podrobnej kapitole o faune, ktorá sa nachádza v rozsiahlom rukopise „*Opis městečka Velká Řevúca zvaného I^{ní} a II^{hý} díl 1853 a 1854. V. Řevúca*“ (Reuss 1853–1854), môžeme tohto plodného autora označiť aj ako zoológa, napriek tomu, že do súpisov zoológov Slovenska nebol zaradený (napríklad Okáli et al. 1996). Ornitologická časť vyššie spomenutej kapitoly bola analyzovaná v samostatnom článku o vtákoch okolia Revúcej (Uhrin & Mlíkovský 2011), v záujme sprístupnenia ďalších zoológických údajov z tohto rukopisu, predkladáme tieto odbornej verejnosti v tomto príspevku.

Zoologická kapitola rukopisu „*Opis městečka Velká Řevúca*“

Celý rukopis má viac ako 570 nečíslovaných strán (veľký formát s rozmermi 280×195 mm) a predstavuje podrobnú regionálnu monografiu o meste Revúca a jeho okolí. Dielo písané v slovakizovanej češtine a v latinčine má šesť základných kapitol (Úvod, I. Politický dějepis, II. Církevní dějepis, III. Přírodopis, IV. Zdravopis, V. Místopis). Zoologická časť sa na 13 rukopisných stranách v podobe paragrafovaných odstavcov nachádza v kapitole „III. Přírodopis, I. Živočichopis (Zoologia)“. Obsahuje úvodný odstavec (§ 1) a kapitoly o cicavcoch (§§ 2 až 6), kapitoly „Ptáctvo“ (§§ 7 až 11), „Plazy (Reptilia)“ (§ 13) a „Ryby (Pisces)“ (§ 14) a paragrafy o bezstavovcoch (§§ 15 až 23). Na základe údajov z podrobnejšej botanickej časti diela (Kochjarová & Kliment 2002), predpokladáme, že aj zoologické údaje sa územne viažu na oblasť Gemera.

V iných častiach tohto rozsiahleho rukopisu sú zoologické informácie veľmi zriedkavé, našli sme len dve takéto miesta. Na strane 8 je krátka zmienka

Uhrin M, Panigaj Ľ, 2017. Zoological records in Gustáv M. Reuss' manuscript on Revúca from years 1853 and 1854. *Folia faunistica Slovaca* 22: 41–56.

[in Slovak, with English abstract]

Received 4 February 2017

Accepted 10 May 2017

Published 29 July 2017

o vtákoch na vrchu Kohút nad Revúcou. Druhým miestom je podrobnejší opis tej istej lokality, kde sa nachádza aj samostatný malý odstavec „*Živočíchopis*“. Obidva tieto krátke texty prepisujeme nižšie ešte pred prepisom samotnej zoologickej kapitoly rukopisu.

Podobne ako pri spracovaní ornitologickej časti tohto diela (Uhrin & Mlíkovský 2011), aj tu dodržiavame v prepise rukopisu s výnimkou vedeckých (latinských) mien druhov (tie píšeme kurzívou) úpravu a ortografiu tak ako text zapísal autor (vrátane podčiarknutí častí textu či chýbajúcej diakritiky a iných rukopisných prvkov). Nečitateľné alebo nie úplne presne rozlíštené časti textu sú uvedené v hranatých zátvorkách. Pre ľahšiu orientáciu v texte sú názvy kapitol a paragrafy uvedené tučným písmom. V číslovaných poznámkach pod čiarkou je uvedený názor na aktuálny druhový status jednotlivých taxónov a prípadné ďalšie poznámky (napríklad miestopisné a bibliografické vysvetlivky, kultúrne alebo historické kontexty). Taxonomický status spomínaných druhov uvádzame podľa v súčasnosti akceptovaných diel (napríklad Húrka 2005, Kočárek et al. 2005, Wilson & Reader 2005, Speybroeck et al. 2010, Pastorális et al. 2013), slovenské mená sú uvedené podľa aktuálnych názvosloví príslušných taxonomických skupín (Ferianc

1947, 1975, Krištín 2000, Reiprich 2000, Lupták 2003, Húrka 2005, Koščo & Holčík 2008).

PREPIS ZOOLOGICKEJ ČASTI RUKOPISU

Na Kohútu⁴ dle [nečit.] zpráv běhávaly bílé srny⁵ a Kohauty jináče Tětroy⁶, odkud snad naše Hola „Kohaut“ jméno obsáhla. Nad tak velkými pustatinami se vznášeli divé a dravé ptáky: orlové, mišáky, jastraby atd. [s. 8]

Živočíchopis Lahodný. Kdo se na ostrovida neví vzpametati, kterého někdy Šesták střelák byl zabil, neví mnoho. Vlků a lišek mnoho. Mědvědu málo. Divé svině jsou vystřelené. Srny lécau⁷. Z Hadů: *Anguilla fragilis*⁸ na Turnách nad Zdychavou⁹, a mezi borovicami *Vipera Berus*¹⁰. Pstruhy¹¹ a jelce¹² a mřenny¹³ jen v Zdychavce¹⁴, *P. Apollo* přichodí na Kohautu ale zřídka¹⁵. Tětroy a [?]ské ptáky, hustěji. Sojky všude skřečí, atd. [z opisu vrchu Kohút]

III Přírodopis

I Živočíchopis.

(Zoologia)

§ 1.

Živočíchopis Řevúcký je v mnohém ohledu cele zameškaný, tak že co se i poddá, jen stručně a na

¹ Gustáv M. Reuss sa narodil 4. 1. 1818 v Revúcej, kde 12. 1. 1861 vo veku 43 rokov zomrel. Gymnázia absolvoval v Rožňave a v Levoči, študoval aj na evanjelickom lýceu v Bratislave. Medicínu absolvoval na vysokých školách v Pešti a vo Viedni. S výnimkou krátkeho obdobia v rokoch 1848–1849, kedy bol správcom vojenskej nemocnice v Miškovci, pôsobil najmä v Revúcej, kde bol lekárom, vrátane výkonu funkcie mestského lekára. Detailné biografické informácie je možné nájsť v samostatných životopisoch (napríklad Ormis 1861, Gallo 1969, Hrabovec 1988).

² V pozostalosti sa eviduje viac ako 25 rôzne obsiahlych rukopisov G. M. Reussa (Kliment 1990, Kochjarová & Kliment 1988, 2002); len časť tohto rukopisného diela vyšla v upravenej podobe oveľa neskôr tlačou (Reuss 1982, 1984).

³ Podrobné rozborý vedných a kultúrnych oblastí, ktorým sa G. Reuss venoval, boli spracované v niekoľkých samostatných analýzach: botanika (Purkyně 1859, Hendrych 1953, Buffa 1953, Magic 1972, 1988, Kochjarová & Kliment 2002, Guttová 2003), národopis (Němcová 1859, Skutil 1935, Urbancová 1976, 1977), jazykoveda (Palkovič 1994), beletria (Urbancová 1984, Srpoň 1993, Ferko 1996, Herec & Ferko 2001).

⁴ Kohút (1409 m n. m.) je vrch v hrebeni Stolických vrchov nad mestom Revúca, v zoologickej časti rukopisu je to najčastejšie uvádzaná konkrétna lokalita [spravidla v tvare „Kohaut“]. Reuss sa ďalej v texte vyjadruje k etymológii názvu tohto vrchu a uvádza, že meno dostal podľa výskytu kohútov hlucháňa (*Tetrao urogallus*; pozri aj Uhrin & Mlíkovský 2011).

⁵ Srniec lesný (*Capreolus capreolus*). Reuss uvádza, že sa jednalo o biele srny. Albinotické jedince u tohto druhu je možné pozorovať vzácné ale pravidelne aj v súčasnosti.

⁶ Ornitologické údaje z rukopisu boli analyzované v samostatnej práci (Uhrin & Mlíkovský 2011).

⁷ Reuss na vrchu Kohút menuje súčasný alebo minulý výskyt rysov (*Lynx lynx*), vlkov (*Canis lupus*), lišok (*Vulpes vulpes*), medveďov (*Ursus arctos*), diviakov (*Sus scrofa*) a srncov (*Capreolus capreolus*).

⁸ Slepúch východný (*Anguis colchica*). Systematika a fylogeografická história slepúchov bola dlhú dobu nejasná. Na základe ostatnej analýzy žije na území Slovenska forma „*colchicus*“ (Gvoždík et al. 2010), ktorej vernakulárne slovenské meno ešte nie je ustálené. Reuss použil rodové vedecké meno „*Anguilla*“, čo je ale úhor a teda nie plaz.

⁹ „Turná nad Zdychavou“. Takmer určite sú to skalné útvary miestami vežovitého tvaru severne od obce Muránska Zdychava, v súčasnosti sa tu nachádza prírodná rezervácia Zdychavské skalky. Túren v gemerskom nárečí znamená veža (Orlovský 1982).

¹⁰ Vretenica obyčajná (*Vipera berus*).

¹¹ Pstruh potočný (*Salmo trutta morpha fario*).

¹² Nejasné, môže to byť jalec tmavý (*Leuciscus idus*), jalec maloústý (*Leuciscus leuciscus*) alebo jalec hlavatý (*Squalius cephalus*). Posledné dva druhy žijú aj v sledovanej oblasti (Zontág 2006).

¹³ Nejasné, niektorý z druhov mreny, žijúcich na Slovensku, m. severná (*Barbus barbus*), m. škvornitá (*B. peloponnesius*), v regióne žijú obidva druhy (Zontág 2006).

¹⁴ Zdychavka, horská riečka, ktorá pramení v západných svahoch vrchu Kyprov (1391 m) a tečie južným smerom cez obce Muránska Zdychava, Revúčka a Revúca, kde sa ako ľavostranný prítok vlieva do rieky Muránka (Sičáková 1996).

¹⁵ Jasoň červenooký (*Parnassius apollo*).

krátce sa pripomenuti môže. O ptacích (ornithologia) je od mého otca celá kniha sepsaná, ktorau však, keď toto píši pod rukau nemám¹⁶.

§ 2.

Z kmena Cicavcau sa Nedopiry (*vespertilio*)¹⁷ pripomenuti mohau. [Jen] nedopier obecný (*Vespertilio murinus* Schreb) jak v lesích, tak i v střeších [nečit.]¹⁸. Tak ned. Slaninožráč (*Vespertilio noctula*) s předešlým¹⁹. Dále N. ušatý (*Vesp. auritus* Schreb) s dlouhyma ušami, v starých domech na starých múroch přebývá²⁰. Tak i *Rhinolophus ferrum equinum* (Schreb) šironosec plochý přichází²¹.

Ze dravců (Ferae) se připomínau:²²

1.) Kočka divá (*Felis Catus* [nečit.] Schr)²³ barvy šedá, po hřbte černo-pruhovaná. Bydlí u nás Žřídka v lesích na Kohautu a na Rejdové²⁴, kdež na zajíce, srnčata a ptáky střezí.

2.) Kočká domácí (*Felis Catus domesticus* Sch) različné barvy a velmi častá.²⁵

3.) Kočka ostrovid čili rys (*Felis Lynx*)²⁶ někdy se i v okolí Revúci nalezala, teď však vykapala. Ostatní

Šesták nad Skalkau²⁷ zabil. V Tisovci řidčeji přichází, a u nás nepamatati, by sa [nečit.] z Kohauta byla dolu odvážíla sestapiti. Leta 1801 byl jeden v Tisovci zabit.

Z psací rodiny (Canis) se připomene.²⁸

1.) Pes liš čili liška (*Canis Vulpes* Schreb) v našich lešau nebývá řídká. [Krcha] její bývá znamenitau kožišinou.²⁹

2.) Pes Vlk (*Canis lupus* L.)³⁰ velmi nepokoji i dnes lidí, ale zvláště stado naše. Tak předešlau zimu 1851 – 1852 při lahodné zimě, sa odvažili dvojimi [nečit.] P. Bankárku hned níže kostnice při křížu o 7 hodině večer na koči vězaní, napadnauti. Velmi mocného [S.] Hermanového z Bartové³¹, kopova z po před oči přeč vzali, a roztrhali. Te samé zimě na Skalce srnu zabili. V letě 1851 dva sa pasující koně na Rovny³² roztrhali. V letě 1852 na Kohútu mnoho ovec roztrhali [a. r. d.] Zver tento Revúci do tohto času nikdy nepřestal zněpokojovali. L. 1853–54 v Dolině³³ 10 vlků lovilo horáře, který sa ledvá obranil. Na jar zabili 2 koně pod Vidinou³⁴ se pasaucích.

¹⁶ V úvodnom texte zoologickej časti rukopisu spomína G. Reuss knihu svojho otca o vtákoch. Toto dielo sa dosiaľ nikde nenašlo a zostáva nevyriešenou záhadou histórie slovenskej ornitológie. Detaily k tomu sú uvedené v práci Uhrin & Mlíkovský (2011).

¹⁷ Netopiere (Chiroptera).

¹⁸ Pravdepodobne netopier obyčajný (*Myotis myotis*). Druhovú interpretáciu sa opiera o Reussom uvedené slovenské druhové meno „obecný“; *Vespertilio murinus* (večernica pestrá) je samostatný a platný druh, jeho vedecké meno však najmä v staršej literatúre bolo používané na rôzne druhy / rody netopierov (detaily uvádzajú napríklad Rydell & Baagøe 1994).

¹⁹ Raniak hrdzavý (*Nyctalus noctula*). G. Reuss tu použil zaujímavé meno druhu „slaninožráč“, ktoré nebolo dosiaľ zaznamenané ani v prehľadoch ľudových mien netopierov Slovenska (Uhrin 1996, 1999).

²⁰ Ucháč (*Plecotus* sp.). Dnes sa nedá jednoznačne determinovať, ktorý z dvoch druhov rodu (*P. auritus*, *P. austriacus*), vyskytujúcich sa na Slovensku, by to mohol byť. V oblasti Gemera žijú obidva druhy (Danko & Krištofík 2012a, b).

²¹ Podkovár veľký (*Rhinolophus ferrumequinum*).

²² Ferae v modernej taxonómii, založenej aj na molekulárnych znakoch, predstavuje skupinu cicavcov, ktorá zahŕňa šelmy (Carnivora) a šupinatce (Pholidota). Reuss samozrejme chápal meno výlučne vo vzťahu k šelmám.

²³ Mačka divá (*Felis silvestris*).

²⁴ Rejdová, obec v Stolických vrchoch v údolí rieky Slaná, leží na východnom úpätí vrchu Stolica (1477 m).

²⁵ Mačka domáca (*Felis catus*).

²⁶ Rys ostrovid (*Lynx lynx*).

²⁷ Skalka, miesto na východnom okraji mesta Revúca s charakteristickou skalou, podľa ktorej je miesto pomenované (Krško 2001). Nachádzala sa tu zemianska kúria pôvodom z roku 1745.

²⁸ Čelad' psovitě (Canidae).

²⁹ Líška obyčajná (*Vulpes vulpes*).

³⁰ Vlk (*Canis lupus*).

³¹ Pravdepodobne ide o železiarskeho podnikateľa Samuela Hermana (*? – †?). Bol správcom Muránskej únie, účastinnej spoločnosti z Revúcej, ktorá podnikala v železiarstve. Bartová bol bývalý hámor tejto spoločnosti v Revúcej, ktorý sa nachádzal južne od mesta (v súčasnosti tu je futbalový štadión) (Dubovský 1989, 1996, 2004).

³² Pravdepodobne Roveň pod sedlom Burda na Muránskej planine (k. ú. Tisovec), na čo odkazuje aj opis v inom rukopise G. Reussa, Letopis gemerské stolici z roku 1858: „Fabová hola Muránčanum, Bukov djel Tisovčanum a Smrekovica Březňančanum zvaná nejvyšší představuje holu celé Rymavy, a jest v samém zadu tohože údolí odmrštěna. Vyniká na nejzadnějším konci, odkud brda východní a západní sestupují. Přes ni vede velice odporná, ale nejbližší cesta do Boci. R. 1803 tu nová baně na železo byla vynalezená odkud se na Pólhoru do kr. maší vozila. Hola táto od okolí Pily a níže se co obdlauhlá výsočina na obzoru představuje všecka četinou porostlá a pastvinami pokrytá. Na samém vrcholu Roveň zvanau se příští potok Rovňový zvaný, jenž s Zpluzlým spojený, Rymavě přívod dávají. Výsost jeho obnáší dle c. k. měřičů: 760°.“ Terénne meno Roveň je ale v regióne bežné a zaznamenané bolo aj v katastroch obcí Muránska Dlhá Lúka, Muránska Lehota, Muráň a Revúca (Krško 2001).

³³ Dolina, miestny názov lokality; pravdepodobne dolinka v pramennej oblasti rieky Zdychavka pod Kohútom.

³⁴ Zrejme sa nejedná o regionálny názov z bezprostredného okolia Revúcej (cf. Krško 2001). Je možné, že ide o obec Vidiná severne od Lučenca. Ak je to skutočne tak, potom sa jedná o zaujímavý údaj z hľadiska rozšírenia vlka, dnešný areál tejto šelmy do lučeneckej oblasti zasahuje len okrajovo (Krištofík et al. 2012b).

3.) Pes domácí (*Canis familiaris* L) V Řevúci se rozdílná odrodka poskytuje. Tu nacházíme kopov, vyžly, valaské psi, vlkodlavy čili masárské psi. Nejhlavnější pro náš obchod, jsou valaské psi které ovce ostříhají.³⁵

R. 1857 v 18 Decembr. v Muráně³⁶ zastřelili vlka ohromné velikosti Nejméně 120 [nečit.] vážit mohl. Právě toho dne sa tu potuloval v spodku při ovcách [nečit.], a běžící poštář na [nečit.], že [nečit.] traubil, a on žeby [nečit.] banoval.³⁷

§3.

Vydra obecná (*Lutra vulgaris* Schr)³⁸ noční zvíře, ve vodách žijící z ryb a žáb žije. U nás ji často do saka lapí. Tak se dlahy čas při studny kdež Zdychavka s Muráňským potokom³⁹ se spojuje, zdržovali.

Tchor obecný (*Mustela putorius* L) i teráz naše kůry, holuby a [nečit.] dusí.⁴⁰

Tchor Lasica (*Mustela vulgaris* L) na polích častý.⁴¹

Tchor Kuna (*Mustela martes* L) bývá v lesech, její cicha je [nečit.].⁴²

Tchor skalní čili Kuna skalní (*Mustela Foina*) mezi mezi skalami a v domech.⁴³

Jazvec obecný (*Meles vulgaris*)⁴⁴ řídčeji okolo nás přichodí, častěji na Hontánských vrchoch⁴⁵. Tak 1851 byl od Morice Kellnera⁴⁶ baníka v Tisovci jazvec zastřelen.

Medvěd obecný (*Ursus arctos*)⁴⁷ u nás se macom i mravunčiakom zve. Ač právě on za našich časů už zřídka přichází, předce sa tu i tam zjaví. Tak L. 1852 nad Muráňem městem 2 voly zabil; téhož leta byla v augustě polovačka na muráňských vrchoch, kdež na Kníže Koburga⁴⁸ přišel ohromný medvěd, avšak trubau odplašen.

Tento samý byl od Dobšičanu bubny ven z chotára vyplašen, a dlahy čas se na Muraňu zdržoval, odkudto však polovačkau na Hron a do Liptova zahán jest. Tak l. 1851 hned z jaty mezi Mokrau Laukou⁴⁹ a Revuci v spodku v dolině jiný vytahoval. Na Hronu se častěji s ním potýkati musejí. L. 1853 sa [více] na Kohautu zjevilo.

Jež evropský (*Erinaceus europaeus*) zřídka v lesích.⁵⁰ Má i ušatý (*Er. auritus*) se u nás nalezati.⁵¹

Krtica evropská (*Talpa europaea*) mnoho škody dělá.⁵²

Sysel obecný (*Sorex araneus*)⁵³ Obecný, zvláště na Lichardové⁵⁴

³⁵ Pes domácí (*Canis lupus familiaris*; *Canis familiaris*).

³⁶ Muráň, obec severne od Revúcej.

³⁷ Odstavec má v rukopise podobu poznámky na okraji, ktorú zrejme Reuss dopísal až pri neskoršom redigovaní textu.

³⁸ Vydra riečna (*Lutra lutra*).

³⁹ Sútok riek Zdychavka a Muránka sa dnes nachádza na južnom okraji mesta Revúca.

⁴⁰ Tchor tmavý (*Mustela putorius*).

⁴¹ Pravdepodobne lasica obyčajná (*Mustela nivalis*). Druhovú interpretáciu sa opiera o Reussom uvedené druhové meno „Lasica“.

⁴² Kuna lesná (*Martes martes*).

⁴³ Kuna skalná (*Martes foina*).

⁴⁴ Jazvec lesný (*Meles meles*).

⁴⁵ Nie je jasné, čo týmto pomenovaním Reuss myslí. Môže ísť o nešpecifikované pohoria v Hontianskej alebo Gemersko-malohontskej župe.

⁴⁶ Veľmi pravdepodobne Móríc Kellner (*1819, Liptovský Mikuláš – †6. 2. 1902, Hnilec), úradník, ktorý v rokoch 1847–1848 a 1850–1860 pôsobil v hutách v blízkych obciach Pohronská Polhora a Hronec (Maťovčík 1989).

⁴⁷ Medveď hnedý (*Ursus arctos*).

⁴⁸ Filip Ferdinand Mária Koburg (Coburg) (*28. 3. 1844, Paríž – †2. 7. 1921, Coburg), podnikateľ, veľkostatkár, generál, cestovateľ, čestný predseda Uhorskej geografickej spoločnosti. Na Horehroní bol správcom veľkého rodového majetku, najčastejšie sa zdržoval v Pohorelej, v muránskej oblasti často organizoval polovačky.

Najstarší brat známejšieho Ferdinanda Maximiliána Koburga (Coburg) (*26. 2. 1861, Viedeň – †14. 8. 1948, Coburg), ktorý bol bulharským cárom. Obidvaja šľachtici boli aktívni prírodovedci, no Reuss sa teoreticky mohol stretnúť len s Filipom, na potvrdenie tejto úvahy však chýbajú akékoľvek dôkazy. Podrobnosti o rode Koburg a vzťahoch ich členov ku Gemeru z rôznych hľadísk referujú napríklad Lángeš (1971, 1973), Chudík & Jarunková (1978), Maťovčík (1989), Bevilaqua (1997), Korn (1999), Návoy (1999), Holec (2001, 2014), Fečková et al. (2006), Hykisch (2007), Hlodák (2009), Urban (2011) a ďalší.

⁴⁹ Mokrá Lúka, obec južne od mesta Revúca.

⁵⁰ Jež bledý (*Erinaceus roumanicus*). Pôvodná, aj Reussom uvádzaná forma *europaeus* sa chápala širšie; neskôr sa vyčlenil samostatný druh *E. concolor* vrátane poddruhu *roumanicus*. Na základe moderných faunistických znalostí a morfolologickej a genetickej analýzy sa ukázalo, že *E. europaeus* je západoeurópsky (na Slovensku zasahuje len do jeho západnej časti; Krištofik 2012b), *E. roumanicus* je východoeurópsky a *E. concolor* žije od Malej Ázie ďalej na východ (napríklad Bolfíková & Hulva 2012).

⁵¹ Zrejme jež ušatý (*Hemiechinus auritus*), pôvodne opísaný ako *Erinaceus auritus*. Reussova úvaha o možnom výskyte je nesprávná, druh v Európe nežije (Wilson & Reader 2005).

⁵² Krt obyčajný (*Talpa europaea*).

⁵³ Piskor obyčajný (*Sorex araneus*). Druhovú interpretáciu vychádza z Reussom použitého vedeckého mena, ktoré jasne odkazuje na piskora. Ako slovenské však použil Reuss meno „sysel obecný“, čo je sysel obyčajný (*Spermophilus citellus*). Toho ale v svojom súpise neuvádza, aj keď v jeho období to musel byť relatívne bežný a známy druh.

— vodní (*Sorex fodiens*) Při potůčkách a řekách.⁵⁵

§4.

Z rodiny Hlodavců (Glires) se nacházejí:⁵⁶

Zajíc obecný (*Lepus timidus*) předtím častější, nyní se často pobívá.⁵⁷

Zajíc Králík (*Lepus Cuniculus*) často v stajnach chovaný⁵⁸

Bobr obecný (*Castor Fiber*)⁵⁹ možno že někdy se i u nás nalezal, teď však ani znaku o něm. Z dějepisu víme, že za Matáš Krále se ve Zvolenské ještě Bobry chytali⁶⁰. V Uhorské teď jen okolo vtoku Tisy do Dunaje přichodí.

Hraboš vodní (*Hypudacus amphibius*) velikosti potkana při vodách se zdržuje.⁶¹

Hraboš nivní (*Hyp. arvalis*) drobná myš, po polích zboží ubírá.⁶²

Myš lesní (*Mus sylvaticus*) v lesích.⁶³

— domovní (*Mus musculus*) všude v domích.⁶⁴

— Potkan (*Mus rattus*) zvláště okolo mlynoch.⁶⁵

— [vandrovná] (*Mus decumanus*) velikosti potkana, s ní se míchá.⁶⁶

Vevěřice obecná (*Sciurus vulgaris*) zřídka v lesech.⁶⁷

Že by sa škřeček obecný (*Cricetus vulgaris*) u nás byl našel nevím. Naposledy i z mýš více vývodku se nalezne.⁶⁷

§5.

Z plemena Jednokopytníků (Solidungula) přicházejí:⁶⁹

Kůň obecný (*Equus Caballus*) ktorého odrodky jsau přemnohé a ak jak jinde sa i unás měnicí. Do našich krajů se nejlépe hodí, naši vlastní konové. [Tokoš] jsou nízké, okrauhlé, ale vydržné tak že jestli se do velikanských vozau zapráhnau, zdá se býti nemožným je utáhnauti. Vytrvalost, rezkost, hybkost a pracnost jsau zvláštní vlastnosti našich koní.⁷⁰

Kůň osel (*Equus asinus*) se řídčeji u nás potřebují.⁷¹

Tak i Kůň oslice (*Equus hinnus*) ještě méně se upotřebívá.⁷²

Z plemena mnohokopytníků sem patří:⁷³

⁵⁴ Nejasný miestopisný názov. Lichardovú dolinu (v rôznych podobách mena) evidujú Krško (2001) v k. ú. Revúca aj Gerláková (2005) v Muránskej doline.

⁵⁵ Dulovnica väčšia (*Neomys fodiens*).

⁵⁶ Reuss do tohto paragrafu zaradil hlodavce (Rodentia) aj dvojitozubce (Lagomporpha), teda rady, ktoré aj dnes tvoria nadrad Glires.

⁵⁷ Zajac poľný (*Lepus europeus*). Druhovú interpretáciu vychádza z Reussom použitého slovenského mena. Použité vedecké meno odkazuje na zajaca beláka (*Lepus timidus*), čo je sibírsky druh, ktorý na Slovensku nežije. V strednej Európe žije jeho izolovaná populácia v Alpách (Mitchell-Jones et al. 1999).

⁵⁸ Záznam sa týka domestikovaných foriem kráľika divého (*Oryctolagus cuniculus*).

⁵⁹ Bobor eurázijský (*Castor fiber*).

⁶⁰ Reuss tu odkazuje na dobu, kedy v Uhorsku vládol Matej Korvín (Matej I.) (*23. 2. 1443, Kluž – †6. 4. 1490, Viedeň), ale je veľmi pravdepodobné, že v poznámke čerpal z diela Mateja Bela (*24. 3. 1684, Očová – †29. 8. 1749, Bratislava). Ten vo svojom opise Zvolenskej stolice v známych „Notitia Hungariae“ z roku 1736 (Bel 1736) uvádza, že veľké bobry sa lovili na strednom Hrone pri Banskej Bystrici kvôli mäsu (detaily o diele M. Bela sú uvedené v prácach Drdoš 1984, Matulay 1987, Maliniak 2009, 2011, Urban et al. 2011).

⁶¹ Hryzec vodný (*Arvicola amphibius*).

⁶² Hraboš poľný (*Microtus arvalis*). Druhovú interpretáciu sa opiera o kombináciu Reussom uvedeného rodového slovenského a druhového vedeckého mena ako aj opisu habitatu („po polích“).

⁶³ Nejasné, niektorý z druhov rodu ryšavka (*Apodemus*). Vzhľadom na syntopický výskyt aspoň dvoch druhov v regióne (Krištofík & Danko 2012) je možná druhová zámena, pričom nie je jasné, či G. Reuss rozličné druhy rodu odlišoval.

⁶⁴ Myš domová (*Mus musculus*).

⁶⁵ Potkan tmavý (*Rattus rattus*). Pôvodne ázijský druh, ktorý sa pravdepodobne spoločne s rozvojom dopravy dostal aj do Európy. Výskyty na Slovensku sa viažu k jeho západnej časti, pričom súčasný status druhu nie je jasný, opiera sa o staršie, nejasné alebo paleontologické nálezy (Krištofík 2012c). Je veľmi pravdepodobné, že Reuss výskyt neuviedol správne a záznam sa v skutočnosti viaže na potkana hnedého (*R. norvegicus*).

⁶⁶ Potkan hnedý (*Rattus norvegicus*). Druhovú status sa opiera o Reussom uvedené synonymum druhu (*decumanus*).

⁶⁷ Veverica obyčajná (*Sciurus vulgaris*).

⁶⁸ Chrček poľný (*Cricetus cricetus*). Reuss druh priamo ako súčasť fauny okolia Revúcej neuvádza, čo zodpovedá terajším znalostiam o historickom aj aktuálnom areáli na Slovensku (Krištofík 2012a).

⁶⁹ Nepárnokopytníky (Perissodactyla).

⁷⁰ Kôň domáci (*Equus caballus*).

⁷¹ Zrejme somár domáci (*Equus asinus*). Archeologické alebo etnografické (napríklad Podolák 1965, Beranová 1980, Cílek & Horáček 1990, Dvořáková 2007, Fabiš & Bielichová 2014) doklady ukazujú, že využívanie somárov na Slovensku bolo relatívne bežné najmä v jeho južnej časti. Preto Reussov záznam o využívaní somárov aj v oblasti Revúcej neprekvapí.

⁷² Muľ (*hinnus*), kríženc samca somára a samice koňa (kobyly). Opakom toho je mulica (*mulus*), ktorá je výsledkom kríženia samice somára a samca koňa (žrebca).

⁷³ Párnokopytníky (Artiodactyla).

Svině divá (*Sus scrofa*) teď už cele u nás vyhynula, avšak ještě před 10 lety se množství na Muráňských vrchoch nalezali, a i v Revúci na Lichardové. Vyhynuti tohoto příčina byla, že velké skázy dělali.⁷⁴

Svině domácí (*Sus domesticus*) se všeobecně chová, a daří.⁷⁵

§ 6.

Z rodiny Prežuvavců (Ruminantia) nalezáme:⁷⁶

Vůl domácí (*Bos Taurus*) obecně užívaný⁷⁷

Vůl Byvol (*Bos Bubalus*) u nás se nechová⁷⁸. Vůl Turčili zubr (*Bos [nečit.]*) někdy i tu za pozdných časů byval, což jména dědin Turec, Turčok ad. značně dokazují.⁷⁹

Kozel krotký i Košut, cap (*Capra Hircus*) poněvadž hory kazí se zřídka tříme.⁸⁰

Ovce obecná (*Ovis aries*) se i teď pěstuje.⁸¹

Jelen obecný (*Cervus elaphus*) nepřichází⁸², šak i J. Daněk (*Dama*) nevím že bych je byl viděl⁸³, a však:

Jelen srnec (*Cervus Capreolus*) zvláště samice srna zvaná je i teď v našich horách častá⁸⁴

§ 13.

Plazy (Reptilia)

Jaštěr slepý (*Triton palustris*) jedovatý.⁸⁵

Mlok zemský (*Salamandra [nečit.]*)⁸⁶

Rosnica zelená (*Hyla viridis*) hojně v Kaupeli⁸⁷, u nás zelená žabka.⁸⁸

Zába obecná (*Rana esculenta*) všudy v močarínách⁸⁹ — Zelní (— *temporaria*) v záhradauch⁹⁰

Z pokolení hadů mnoho máme, však o toto u nás nik ještě sa nikdo nepostaral.

Úzovka jedovatá (*Vipera Berus*) jeden z nejedovatejších na celom Uhorsku. Okolo nás sa na Kohútu v smrečine zdržuje Já z nich l. 1851 na samém vrcholu mezi borovnicami 2 viděl, a zabil. Často statok uštikne. Barva jeho je u nás šedo-brunatá [nečit.] [okombičným] pásem na hřbtu, a po bocích drobné fleky. Hlava šupinatá. Jináče sa tu i krátkým hadem jmenuje. Zvíře toto lenivé, ráději na sebe staupiti dá, nežby se vzdálilo od člověka. Zdáližby se dolu zo [nečit.] spauštěl, nevím.⁹¹

Vřetenák lámlivý (*Anguis fragilis*) Uděšením se na kusy rozpadne⁹². Nejvíce těchto hadů sem na Turních nad Zdychavau viděl.

Kravodoj obecný (*Coluber Natrix*) okolo domách, při maštálích sa zdržuje.⁹³

⁷⁴ Diviak lesný (*Sus scrofa*).

⁷⁵ Sviňa domácí (*Sus domesticus*).

⁷⁶ Prežuvavce (Ruminantia) sú podradom párnokopytníkov (Artiodactyla),

⁷⁷ Tur domácí (*Bos taurus*).

⁷⁸ Pravdepodobne domestikovaná forma byvola vodného (*Bubalus bubalis*), o jej využívaní na území Slovenska neexistujú žiadne hodnoverné informácie.

⁷⁹ Text odkazuje na zubra (*Bison bonasus*). V minulosti na území Slovenska zrejme rozšírený druh, čo dokladajú paleontologické údaje (napríklad Németh et al. 2017). Druh tu zrejme vyhynul v priebehu stredoveku, čomu zodpovedá aj tradovaný údaj, že posledného zubra na našom území ulovil kráľ Matej Korvín (Pčola 2012). Reuss na tomto mieste uvažuje, že názvy niektorých dedín v regióne (uvádza „Turec“ a „Turčok“) sú odvodené z pôvodného mena tohto párnokopytníka (tur). Rovnakú alternatívu etymologického pôvodu diskutuje v analýze hydronymie povodia rieky Turiec Krško (2003).

⁸⁰ Koza domácí (*Capra aegagrus hircus*).

⁸¹ Ovca domácí (*Ovis aries*).

⁸² Jeleň lesný (*Cervus elaphus*). Reussova poznámka o tom, že jeleň sa v okolí Revúcej nevyskytuje, zodpovedá vtedajšej realite. V čase vzniku jeho rukopisu totiž bol jeleň na Slovensku takmer vyhynutý (Nečas 1959, Krištofík et al. 2012c) a ako vzácného ho v Gemerskej župe hodnotili aj Bartholomaeides (1806–1808) a Beauregard (1871). V Gemeri sa neskôr (od roku 1851) jelene rôzneho pôvodu (severné Maďarsko, Ukrajina, Chorvátsko) introdukovali v koburgovských majetkoch (Molnár 2004).

⁸³ Daniel škvorný (*Dama dama*). V druhej polovici 19. storočia, teda v období keď vznikol Reussov rukopis, sa podstatná časť populácie danielov na Slovensku nachádzala ešte v zverniciach (vrátane zvernic v Gemeri) po ich vysadení na územie krajiny (Molnár 1981, Krištofík et al. 2012a).

⁸⁴ Srnec lesný (*Capreolus capreolus*).

⁸⁵ Mlok bodkovaný (*Lissotriton vulgaris*).

⁸⁶ Salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*).

⁸⁷ Kúpele, v minulosti známe výletné a rekreačné miesto obyvateľov Revúcej (Dubovský 1989, 1996). Leží v severozápadnej časti mesta pri Dolinskom potoku (dnes Kúpeľná ulica).

⁸⁸ Rosnička zelená (*Hyla arborea*).

⁸⁹ Nejasné. Použitie vedecké meno odkazuje na skokana zeleného (*Rana esculenta*), ktorý ale v oblasti Gemera nie je bežný (napr. Lác 1963), vernakulárne meno skôr odkazuje na bežnú ropuchu obyčajnú (*Bufo bufo*).

⁹⁰ Skokan hnedý (*Rana temporaria*).

⁹¹ Vřetenica obyčajná (*Vipera berus*).

⁹² Slepých východný (*Anguis colchica*). Pozri aj poznámku č. 8.

⁹³ Úzovka obojková (*Natrix natrix*).

O hadoch by sa tu ešte mnoho dalo predložiť, kedyby sme boli s našim krajom oboznámení. Okolo Kaupeli sa nalezá drobný medení had, ale jedovitý a srditý. O hadoch ktoréby [nečit.] [nečit.], potom s hřebenami ozdobené byli, se mnoho bají. To samé i o jejich velikosti stojí. Tak jedna nemá, když do Hamra⁹⁴ na vodu šla, tam vtedy ještě při dřevěnom mostu zabila ozrutného hada, od kterého sa celé město bálo, neboť děti na vodu jdami přeháňal. Tak na Paulosových báních sa jeden zdržoval, který mnoho obyvatelů přeháňal.

Z ještěřic zaznamenané slušno:

Jaštěřice obecná (*Lacerta agilis*) všudy⁹⁵

— zelená (— *viridis*) zřídka.⁹⁶

§ 14.

Ryby (Pisces)⁹⁷

V našich vodách, které jen z potůčkůch záležej, málo se nalezá ryb. Které však jsou, bývají chutné, a z husta lovené. Často v zimě z Tisy se sem donašejí, a na placi předávají⁹⁸. Vizme tedy, co máme:

Pstruh bohatý (*Salmo fario*) u nás častý. Nejlepší jsou ze Zdychavky. Tak i v Dolině mnoho pstruhů bývá ač právě jsou menší brunatější, ale i chutnější. V muránské vodě se na 2–3 [nečit.] vychovejí. Tak l. 1852 v Aug. byl níže Mašy⁹⁹ na 2 ½ [nečit.] pstruh lapen, kterého ja sám viděl. V Mokránské dolině¹⁰⁰ též mnoho pstruhů, pod Kohútem v Dolině, kdež Parajka¹⁰¹ teče, není ryb. Lapají sa nejvíce do sak a do ruk.¹⁰²

Okřem pstruhau ještě sa u nás Slíže (*Fundulus*)¹⁰³, Hlaváče¹⁰⁴, Mřenky¹⁰⁵, Jalce¹⁰⁶ a masné mreny (*Barbus minor*)¹⁰⁷ nalezají. Coby Vřeten¹⁰⁸ byl nevím. Zřídka přichodí mieň obecný (*Anguilla fluviatilis*)¹⁰⁹. Na Hronu Lipňa podobné jsou, [nečit.] přichodí (*Coregonus thymallus*)¹¹⁰. Lipovka malá rybka na 2–3“ červené bodky na hlavě¹¹¹

§ 15.

Prstenovité (Annulata) čili Žizaly¹¹²

sem patří:

Truboň potoční (*Tubifex vimentorum* Müll) na spústě potoků trubky dělá.¹¹³

⁹⁴ Nejasné, může sa jednať o niektorý z hámmrov v okolí mesta Revúca, lokalizovaných na rôznych miestach (Dubovský 1989, 1996).

⁹⁵ Jaštěřica krátkohlavá (*Lacerta agilis*).

⁹⁶ Jaštěřica zelená (*Lacerta viridis*).

⁹⁷ Ryby (Osteichthyes).

⁹⁸ Poznámka, dokladajúca fakt, že v Revúcej kedysi bývali rybné trhy.

⁹⁹ Maša, bývalý hámmor na južnom okraji mesta Revúca, označovaný aj Kiešková (Dubovský 1989, 1996); ležal v ústí Kieškovského potoka do Muránky (v súčasnosti ulica Maša).

¹⁰⁰ Nejasné, „Mokránská dolina“ může byť niektorá z doliniek medzi Revúcou a Mokrou Lúkou, ktorými vtekajú do Muránky jej ľavostranné prítoky.

¹⁰¹ Parajka, lúka a poľovnícka chata pod vrchom Kohút. Reuss v texte hovorí o Parajke ako o potoku, ide zrejme o pramenný prítok Zdychavky, ktorý sa volá Pstružný potok.

¹⁰² Pstruh potočný (*Salmo trutta morpha fario*).

¹⁰³ Nejasné, možno slíž obyčajný (*Barbatula barbatula*).

¹⁰⁴ Niektorý z dvoch druhov rodu, žijúcich na Slovensku, hlaváč obyčajný (*Cottus gobio*) alebo hlaváč pásoplutvý (*C. poecilopus*). V predmetnom regióne žijú obidva druhy (Uhrin & Hapl 2004, Zontág 2006).

¹⁰⁵ Nejasné, české „mřenka“ odkazuje na slíža obyčajného (*Barbatula barbatula*).

¹⁰⁶ Pozri poznámku 12.

¹⁰⁷ Pozri poznámku 13.

¹⁰⁸ Najpravdepodobnejšie mihuľa potiská (*Eudontomyzon danfordi*). Na druhový status odkazuje Reussom použité vernakulárne meno („vřeten“), ktoré v Gemeri ako ľudové zaznamenal Ferienc (1947). V súčasnosti v povodí Slanej relatívne bežný druh (Zontág 2006).

¹⁰⁹ Pravdepodobne úhor európsky (*Anguilla anguilla*). Na túto druhovú interpretáciu odkazuje použité vernakulárne meno „mieň“, ktoré ako lokálne meno zaznamenal v Gemeri aj Ferienc (1947). Použité vedecké meno je mladším synonymom platného mena (*Anguilla fluviatilis* Heck & Kner, 1858).

¹¹⁰ Lipeň tymianový (*Thymallus thymallus*).

¹¹¹ Nejasné, môže ísť o plosku pásavú (*Alburnoides bipunctatus*) alebo čerebľu pestrú (*Phoxinus phoxinus*). Na druhový status poukazuje opis farebnosti (oranžová až červená farba je prítomná u oboch druhov) a uvedené rozmery (2–3 palce = 5,1–7,6 cm), zodpovedajúce bežnej veľkosti týchto malých rybiek (Baruš & Oliva 1995). Obidva druhy aj v súčasnosti žijú v povodí Slanej (Zontág 2006). Reussom použité lokálne meno „lipovka“ sa však dosiaľ nezaznamenalo (Ferienc 1947, Balážiková 1988).

¹¹² Kmeň obrúčkavce (Annelida), pre ktorý Reuss použil staršie vedecké meno Annulata. V tradičnom členení obsahuje triedy mnohoštetinavce (Polychaeta), máloštetinavce (Oligochaeta) a pijavice (Hirudinea). Reussom použitý termín „žizaly“ (tradičnejšie v tvare „žížaly“) v ľudovej tradícii predstavuje dáždovky a viaže sa teda k triede Oligochaeta.

¹¹³ Najpravdepodobnejšie bežný máloštetinavec *Tubifex tubifex* s neustáleným slovenským menom (napríklad tubifex bahenný, baheník červený, v akvaristickej praxi často nitenka obyčajná). V rámci rodu *Tubifex* existuje viacero ťažko determinovateľných druhov (napríklad Beauchamp et al. 2001).

Hlísta zemská (*Lumbricus terrestris*)¹¹⁴

Pijavice lékařská (*Hirudo medicinalis*) u nás se roztraušeně tu a tam nelezá v bahnách.¹¹⁵

— Krvožízniva (— *sanguisuga*) čili koňská, která časteji přichodí s předešlou¹¹⁶

§ 16.

Z rodiny Tvrdožníkovitých (Crustaea) Skorupnici¹¹⁷

Beruška pivniční (*Porcelio asellus*) na mnohých místech¹¹⁸, tak i

— zední (*Oniscus murarius*) s predešlým na murech¹¹⁹

Ostůň obecný (*Asellus vulgaris*) v studnách plavě¹²⁰

Rák potoční (*Astacus fluviatilis*) zřídka na Zdychavce, ale více v Muráňské vody, z [nečit.] se v le-tě lape.¹²¹

§ 17.

Z rodiny Pavukovců (Arachnoidea)¹²²

(*Astoma parasiticum*) na chrobákoč drob-ný červený.¹²³

Roztoč vrabců (*Acarus passerinum*) na vrabcech cizopasný¹²⁴

— srabu (*Acarus scabei*) srab dělá.¹²⁵

Klešták psí (*Ixodes Ricinus*) psům se pilepuje¹²⁶

— ovčí (*Ixodes reduvius*) na volůh a ovcech.¹²⁷

Račiček Knihový (*Chelifer cancroides*) pod kameny a v knihách.¹²⁸

Pavúk křížlavý (*Epeira diadema*) u nás největší.¹²⁹

— domašní (*Aranea domestica*)¹³⁰ a okřem těchto mnohé jiné dosud nevyšetřené.

§ 18.

Členovci (Insecta) Chrobaky¹³¹

K dvojkřídlečům (Diptera) přislauchají:¹³²

(*Hippobosca equina*) Konům pod chvost se-dá, u nás se koňskou muchau zove¹³³

Mucha [třidotící] (*Musca vomitoria*) velká, na maso larvy klade¹³⁴

— zlatá (*Musca Caesar*) zvláště lajna miluje¹³⁵

— domášní (— *domestica*) v izbách všudy¹³⁶

¹¹⁴ Dážďovka obyčejná (*Lumbricus terrestris*).

¹¹⁵ Pijavica lékařská (*Hirudo medicinalis*).

¹¹⁶ Pijavica konská (*Haemopsis sanguisuga*).

¹¹⁷ Kôrovce (Crustacea).

¹¹⁸ Žižiavka obyčejná (*Porcelio scaber*) z radu rovnakonôžky (Isopoda). Reussom použité meno „beruška“ odkazuje na české meno pre lienku, čo je ale chrobák z inej živočíšnej skupiny (Coleoptera).

¹¹⁹ Žižiavka múrová (*Oniscus asellus*).

¹²⁰ Pravdepodobne žižavica vodná (*Asellus aquaticus*).

¹²¹ Rak riečny (*Astacus astacus*), rad desaťnožce (Decapoda). Reussom použité vedecké meno je synonymom.

¹²² Pavúkovce (Arachnoidea alebo Arachnida). Reuss sem správne zahrnul zástupcov radov roztoče (Acarina), šťúriky (Pseudo-scorpionida) a pavúky (Aranea).

¹²³ Druh roztoča, roztočník (*Trombidium parasiticum*), rad zamatkovce (Trombidiformes). V larválnom štádiu parazituje hlavne na muchách.

¹²⁴ Pravdepodobne niektorý druh roztočov rodu *Dermanyssus* (klieštikovec), možno *D. passerinus*, ktorého taxonomický status je ale nejasný (Mašán et al. 2014). Sú to nápadné roztoče, napríklad v kurinoch parazituje *D. gallinae*; vďaka tomu zrejme neunikol ani Reussovi.

¹²⁵ Zákožka svrabová (*Sarcoptes scabiei*), pôvodca ochorenia svrab (scabies). Záznam svedčí o výskyte tohto kožného ochorenia v popisovanej oblasti.

¹²⁶ Kliešť obyčajný (*Ixodes ricinus*). Zaujímavé je, že autor uvádza len jedného hostiteľa (psy), pričom tento kliešť je bežný aj na ľuďoch.

¹²⁷ Tiež kliešť obyčajný (*Ixodes ricinus*), autorom použité vedecké meno je synonymum.

¹²⁸ Šťúrik obyčajný (*Chelifer cancroides*). Autorom použité slovenské meno poukazuje na vizuálnu podobu s malým rakom.

¹²⁹ Pravdepodobne pavúk križiak obyčajný (*Araneus diadematus*).

¹³⁰ Pavúk kútnik domový (*Tegenaria domestica*).

¹³¹ Hmyz (Insecta). Reuss tu použil zmes terminológie. Hmyz patrí medzi článkonožce (Arthropoda), na čo odkazuje použité meno „členovci“. Použité meno „chrobaky“ predstavuje v tomto prípade skôr všeobecný a druho vo nešpecifikovaný ľudový výraz pre hmyz ako názov pre jeden z radov hmyzu.

¹³² Rad dvojkřídlovce (Diptera).

¹³³ Mucha, kuklorodka konská (*Hippobosca equina*). Živí sa krvou koní a hovädzieho dobytku.

¹³⁴ Mucha, bzučivka červenohlavá (*Calliphora vomitoria*).

¹³⁵ Mucha, bzučivka zlatá (*Lucilia caesar*).

¹³⁶ Mucha domová (*Musca domestica*).

— masárska (— *carnaria*)¹³⁷

Ovad koňsky (*Oestrus equi*)¹³⁸

— volecí (— *bovis*)¹³⁹

— ovčí (— *ovis*)¹⁴⁰

(*Stomoxys calcitrans*) veľkosi domáci mu-
chy, však popelatá, a veľmi štípa, zvlášť keď prše-
tí má. Často se do domích dostáva¹⁴¹

(*Tabanus bovinus*) koně, voly přenasledují,
a tak velice štípají, až krev vystupuje.¹⁴²

(*Tipula oleracea*)¹⁴³

Komár pisklavý (*Culex pipiens*)¹⁴⁴

§ 19.

K motylovitým (Lepidoptera) a to k Dvouletům
(Diurna)¹⁴⁵

(*Hesperia Comma*)¹⁴⁶

(*Polyommatus Pruni*)¹⁴⁷

(*Argynnis latonia*)¹⁴⁸

(*Vanessa urticae*)¹⁴⁹

(— *Antiopa*) sem ještě u nás neviděl.¹⁵⁰

(— *Io*)¹⁵¹

(— *Cardui*)¹⁵²

(*Nymphalis populi*)¹⁵³

(— *Iris*)¹⁵⁴

(*Pieris Cardamines*)¹⁵⁵

(— *Brassicae*)¹⁵⁶

(— *Crategi*)¹⁵⁷

(*Colias Rhamni*)¹⁵⁸

(*Parnassius Apollo*) motýl tento řídky a utě-
šený jak na Kohautu, tak i na zámku Muráňskem
přichází. Já sem jej na poshledním místě hromadu
viděl, z Kohúta mi donešen byl.¹⁵⁹

Motýl Otakárek (*Papilio machaon*) zřídka.¹⁶⁰

§ 20.

Ze Súmračniních motýlu¹⁶¹

(*Sphinx euphorbiae*) utěšený.¹⁶²

(— *convolvuli*) zřídka.¹⁶³

¹³⁷ Mucha, mäsiarka obyčajná (*Sarcophaga carnaria*).

¹³⁸ Mucha, strečok kónský (*Gastrophilus equi*).

¹³⁹ Mucha, strečok hovädzí (*Hypoderma bovis*).

¹⁴⁰ Mucha, strečok ovčí (*Oestrus ovis*).

¹⁴¹ Mucha, bodavka chlievová (*Stomoxys calcitrans*), nepríjemne bodajúci hmyz.

¹⁴² Ovad hovädzí (*Tabanus bovinus*), parazit hovädzieho dobytka.

¹⁴³ Tipula kapustová (*Tipula oleracea*).

¹⁴⁴ Komár pisklavý (*Culex pipiens*).

¹⁴⁵ Rad motýle (Lepidoptera). Použité meno Diurna je odvodené z latinského diurnus (denný), čo malo poukazovať na dennú aktivitu uvádzaných motýľov. Názov sa však nevžil, aj keď podobný ekvivalent (Rhopalocera) je stále zo zotrvačnosti používaný. V súčasnosti sú denné motýle radené do nadčelade Papilionoidea a ekologický parameter aktivity v priebehu dňa nemá oporu v systéme (napr. Pastorális et al. 2013).

¹⁴⁶ Súmračník bieloškvrnný (*Hesperia comma*).

¹⁴⁷ Ostrôžkár slivkový (*Satyrium pruni*).

¹⁴⁸ Perlovec malý (*Issoria lathonia*).

¹⁴⁹ Babôčka prhľavová (*Aglais urticae*).

¹⁴⁹ Babôčka osiková (*Nymphalis antiopa*). Je zaujímavé, že Reuss tento druh, ktorý je jeden z najbežnejších denných motýľov, nepozoroval.

¹⁵⁰ Babôčka pávooká (*Aglais io*).

¹⁵¹ Babôčka bodliaková (*Vanessa cardui*).

¹⁵² Bielopásovec topolový (*Limenitis populi*).

¹⁵³ Dúhovec väčší (*Apatura iris*).

¹⁵⁵ Mlynárik žeruchový (*Anthocharis cardamines*).

¹⁵⁶ Mlynárik kapustový (*Pieris brassicae*).

¹⁵⁷ Mlynárik ovocný (*Aporia crataegi*).

¹⁵⁸ Žltáčik rešetliakový (*Gonepteryx rhamni*).

¹⁵⁹ Jasoň červenooký (*Parnassius apollo*). Reussom uvedené údaje o jasoňovi ako aj ďalšie údaje o denných motýľoch boli použité vo faunistickej práci o motýľoch Národného parku Muránska planina (Panigaj 2004).

¹⁶⁰ Vidlochvost feniklový (*Papilio machaon*).

¹⁶¹ Reuss rozčlenil motýle s inou ako dennou aktivitou na súmračné a nočné. Do tejto skupiny nepatrí čelad' súmračníkovité (Hesperioidea; nadčelad' Papilionoidea). Lišaje, ktoré označil za súmračné, patria k tzv. nočným druhom, ku ktorým patrí väčšina ostatných motýľov, napr. čelade morovité (Noctuidae), chlpatkovité (Erebidae), priadkovcovité (Lasiocampidae).

¹⁶² Lišaj mliečnikový (*Hyles euphorbiae*).

¹⁶³ Lišaj pupencový (*Agrius convolvuli*).

(– *Atropos*) v Revúci ešte nespozor¹⁶⁴

Z nočných:

Mura jasenová (*Noctua fraxini*)¹⁶⁵

— [vdaná] (— *sponsa*)¹⁶⁶

— značená (— *gamma*)¹⁶⁷

Burovec hedvabný (*Bombyx mori*) zřídka se chová¹⁶⁸

— mníška (— *monacha*)¹⁶⁹

— různý (— *dispar*)¹⁷⁰

— obalečný (— *neustria*)¹⁷¹

— pávoooký větší (— *pavonia major, minor media*)
velmi zřídka.¹⁷²

§ 21.

Ze žilnokřídlečův (Hymenoptera)¹⁷³

Čmela zemní (*Bombus terrestris*)¹⁷⁴

— kamní (— *lapidarius*)¹⁷⁵

Osa obecná (*Vespa muraria*)¹⁷⁶

— Sršeň (— *Crabro*)¹⁷⁷

Mravec červený (*Myrmica rubra*)¹⁷⁸

— drobný (*Ponera coarctata*) černý¹⁷⁹

— ovocní (*Formica rufa*)¹⁸⁰

— krvní (— *sanguinea*)¹⁸¹

Osinka Růži (*Cynips Rosae*)¹⁸²

— dubová (*Quercus baccarum*)¹⁸³

— listová (— *Quercus folii*)¹⁸⁴

Černáč brnčící (*Urocerus gigas*) cele černá velká¹⁸⁵

Ze šitokřídlečův (Neuroptera)¹⁸⁶

Útlín zlatoočí (*Hemerobius perla*)¹⁸⁷

Klepoň dřevní (*Psocris pulsatorius*) ve starém dřevě¹⁸⁸

Mravcojed divotvorný (*Myrmeleo formicarius*)¹⁸⁹

(*Aeshna grandis*)¹⁹⁰

(*Agrion virgo*) u nás [nečit.] v lúka.¹⁹¹

¹⁶⁴ Lišaj smrtihlav (*Acherontia atropos*). Text za druhovým menom bol autorom prečiarknutý aj v rukopise. Pravdepodobne si dodatočne uvedomil, že motýľ v Revúci pozoroval. To by nebolo zvláštne, pretože tento migrant z južnej Európy je/bol dosť častý, zvykne atakovať úle včiel, preto by nemal ujsť pozornosti.

¹⁶⁵ Stuzkavec modrý (*Catocala fraxini*).

¹⁶⁶ Stuzkavec dubový (*Catocala sponsa*).

¹⁶⁷ Mora gama (*Autographa gamma*).

¹⁶⁸ Priadka morušová (*Bombyx mori*). Reuss uvádza, že priadka morušová sa občas v regióne chovala. Je to v súlade aj so záznamami v kronikách z mesta Tisovec, kde sa uvádza dosť rozšírený chov ešte v rokoch 1924 a 1925 (Hutka & Uhrin 2011), po druhej svetovej vojne chovy postupne zanikli.

¹⁶⁹ Mníška obyčajná (*Lymantria monacha*).

¹⁷⁰ Mníška veľkohlavá (*Lymantria dispar*).

¹⁷¹ Priadkovec obrúčkátý (*Malacosoma neustria*).

¹⁷² Okáň menší (*Saturnia pavonia*).

¹⁷³ Blanokřídlovce (Hymenoptera).

¹⁷⁴ Čmel' zemný (*Bombus terrestris*).

¹⁷⁵ Čmel' skalný (*Bombus lapidarius*). Slovenské meno „kamní“, ktoré použil Reuss odkazuje asi na prídavné meno kamenný.

¹⁷⁶ Nejasné, ale najpravdepodobnejšie osa obyčajná (*Vespa vulgaris*). Na túto druhovú identifikáciu odkazuje Reussom použité slovenské meno. Druhové vedecké meno „*muraria*“ je u našich blanokřídlovcov známe len u samotárskej včely *Chalicodoma muraria*, pričom je málo pravdepodobné, že by ju G. Reuss poznal.

¹⁷⁷ Sršeň obyčajný (*Vespa crabro*).

¹⁷⁸ Mravec bodavý (*Myrmica rubra*).

¹⁷⁹ Mravec zemný (*Ponera coarctata*).

¹⁸⁰ Mravec hôrny (*Formica rufa*).

¹⁸¹ Mravec lúpežný (*Formica sanguinea*).

¹⁸² Hrčiarka ružová (*Diplolepis rosae*).

¹⁸³ Hrčiarka dubová (*Cynips quercus-baccarum*).

¹⁸⁴ Hrčiarka listová (*Cynips quercus-folii*).

¹⁸⁵ Pílovka veľká (*Urocerus gigas*).

¹⁸⁶ Šitokřídlovce (Neuroptera), dnes používaný názov radu je Plannipenia.

¹⁸⁷ Nejasné. Vzhľadom na použité slovenské druhové meno „zlatoočí“ by sa mohlo jednať o zlatoočku obyčajnú (*Chrysoperla carnea*).

¹⁸⁸ Pavoš domová (*Trogium pulsatorium*). Druh je v súčasnosti zaradený do samostatného radu pavši (Psocoptera).

¹⁸⁹ Mravcolev obyčajný (*Myrmeleon formicarius*).

¹⁹⁰ Šidlo veľké (*Aeshna grandis*). Reuss medzi šitokřídlovcov zaradil na tomto mieste (možno na základe podobnosti v stavbe a neratívure krídiel) aj zástupcov radu vážky (Odonata).

¹⁹¹ Hadovka obyčajná (*Calopteryx virgo*).

§ 22.

Z Polokřídelců (Hemiptera)¹⁹²

Mšice stromů (*Aphis Pruni*)¹⁹³

Ploštice postelní (*Cimex lectularius*) a jiné mnohé ploštice.¹⁹⁴

Z Pravokřídelců (Orthoptera)¹⁹⁵

Skočka cvrčící (*Acrydium stridulum*) na Kohútu hojně¹⁹⁶

Kobylka zelená (*Locusta viridissima*)¹⁹⁷

— obecná (— *verrucivora*) u nás Koník zvaná.¹⁹⁸

Cvrček domáší (*Gryllus domesticus*)¹⁹⁹

— polní (— *campestris*)²⁰⁰

Štír krtonohý (*Gryllotalpa vulgaris*) u nás medvjadok.²⁰¹

Šváb smrdutý (*Blatta orientalis*) velmi častý v domích celé [krdely].²⁰²

Škvor Ucholák (*Forficula auricularia*) u nás Chucholák.²⁰³

§ 23.

Ze Zlomenokřídelců (Coleoptera)²⁰⁴

(*Coccinella 7punctata*) u nás P. Bohau chrobáček.²⁰⁵

(— *14punctata*)²⁰⁶

(*Haltica oleracea*) na Kapusty voš obecná²⁰⁷

Lykožrút Sosnokaz (*Hylurgus ligniperda*) v jedlách, stromy kazí.²⁰⁸

Klikoroh lískový (*[Rynchoum] nucum*) v oříščích²⁰⁹

Pilus obilní (*Apion frumentarium*)²¹⁰

Hrašík obecný (*Bruchus Pisi*)²¹¹

Lienka zlatozelená (*Lytta vesicatoria*) u nás Špaňeľská mucha²¹²

Olejín modrý (*Meloe proscarabeus*)²¹³

Múčník drobitel (*Tenebrio molitor*)²¹⁴

Roháč dubní (*Lucanus cervus*)²¹⁵

Bedrunka zlatá (*Cetonia aurata*)²¹⁶

Chrúst obecný (*Melolontha vulgaris*)²¹⁷

¹⁹² Ide o rad hmyzu, ktorý pôvodne zahŕňal bzdochy (Heteroptera) a rovnakokrídlavce (Homoptera).

¹⁹³ Voška slivková (*Hyalopterus pruni*). Patrí do radu voškovky (Sternorrhyncha), ktorý býva radený aj ako podrad radu Hemiptera.

¹⁹⁴ Ploštica posteľná (*Cimex lectularius*), ektoparazitická bzdocha (Heteroptera), ktorá v období vzniku rukopisu bola zrejme dosť rozšírená.

¹⁹⁵ Rovnokrídlavce (Orthoptera). Reuss okrem tradične vnímaných rovnokrídlavcov, čo sú kobylky (Ensifera) a koníky (Caelifera), zaradil do tejto skupiny aj šváby a ucholaky, ktoré tvoria samostatné rady, Blattaria resp. Dermaptera.

¹⁹⁶ Koník červenokrídlý (*Psophus stridulus*).

¹⁹⁷ Kobylka zelená (*Tettigonia viridissima*).

¹⁹⁸ Kobylka hryzavá (*Decticus verrucivorus*). Autorom uvádzané ľudové meno „koník“ je zoologicky zavádzajúce, ide o kobylku.

¹⁹⁹ Svrček domový (*Acheta domestica*).

²⁰⁰ Svrček poľný (*Gryllus campestris*).

²⁰¹ Medvedík obyčajný (*Gryllotalpa gryllotalpa*). Zvláštne je použité rodové meno „štír“, ktoré odkazuje na štúry alebo škorpióny, s ktorými ale tento druh nemá nič spoločné.

²⁰² Šváb obyčajný (*Blatta orientalis*), patrí do radu šváby (Blattaria). Záznam svedčí o zrejme početnom výskyte tohto škodcu v domácnostiach.

²⁰³ Ucholák obyčajný (*Forficula auricularia*), patrí do radu ucholaky (Dermaptera).

²⁰⁴ Rad chrobáky (Coleoptera).

²⁰⁵ Lienka sedembodková (*Coccinella septempunctata*). Reuss uvádza, že túto lienku ľudovo v regióne volajú „chrobáček Pána Boha“ [upravené]. To odkazuje na známu ľudovú riekanku „pánbožkova kravička, kde je tvoja mamička, ...“, ktorej pôvod je zrejme veľmi starý bez možnosti vystopovať pôvodného autora.

²⁰⁶ Lienka štrnásťškvorná (*Coccinula quatordecimpustulata*).

²⁰⁷ Chrobák skočka obyčajný (*Altica oleracea*), pričom Reuss tu použil zvláštnu zmes mien (nie je to voš). Zaujímavý je údaj o výskyte na kapuste, pretože tento druh chrobáka sa kapustovitými rastlinami neživí (Hürka 2005).

²⁰⁸ Nejasné, možno lykožrút borovicový (*Ips sexdentatus*).

²⁰⁹ Nosánik lieskový (*Curculio nucum*).

²¹⁰ Nosánik ovocný (*Apion frumentarium*).

²¹¹ Zrniarka hrachová (*Bruchus pisorum*).

²¹² Pluzgiernik lekárske (*Lytta vesicatoria*). Aj v súčasnosti je ľudové meno tohto chrobáka „španielska muška“, Reussom použité slovenské rodové meno „lienka“ je nesprávne.

²¹³ Májka obyčajná (*Meloe proscarabeus*).

²¹⁴ Múčiari obyčajný (*Tenebrio molitor*).

²¹⁵ Roháč obyčajný (*Lucanus cervus*).

²¹⁶ Zlatoň obyčajný (*Cetonia aurata*).

²¹⁷ Chrúst obyčajný (*Melolontha melolontha*).

Przník lajný (*Geotrupes stercorarius*) Hovnival²¹⁸

Hnojník lajný (*Aphodius fimetarius*)²¹⁹

Komolec vlasecí (*Dermestes lardarius*) mol.²²⁰

— Kožejed (— *Pellio*)²²¹

Hrobář smrdutý (*Necrophorus Vespillo*)²²²

Červotoč dřevní (*Anobium pertinax*) umíráček.²²³

Jásavin svatojánský (*Lampyrus noctiluca*) Svatojánská muška.²²⁴

ZHODNOTENIE

Detailný rozbor zdrojov informácií, ktoré G. Reuss pri tvorbe zoologickej časti svojho rukopisu použil, je uvedený v rozbere jeho vtáčej zložky (Uhrin & Mlíkovský 2011). Z tejto analýzy vyplýva, že veľmi pravdepodobne sa opieral o opis Gemerskej stolice od Ladislava Bartolomeidesa²²⁵ (Bartholomeides 1806–1808), čo naznačuje predovšetkým podobná nomenklatúra a samotné radenie taxónov (od cicavcov ku bezstavovcom). Druhým pravdepodobným zdrojom (českých mien taxónov) bola Božena Němcová²²⁶, ktorá Reussa minimálne dvakrát priamo v Revúcej navštívila. Na tomto mieste je možné doplniť ďalší informačný zdroj, ktorý Gustáv Reuss použil. Je ním takmer určite opis Zvolenskej stolice Mateja Bela v známych „*Notitia Hungariae novae historico-geographica ...*“ z roku 1736. Reuss v časti o cicavcoch totiž v súvislosti s bobrom (*Castor fiber*) cituje takmer doslovne informácie v tomto diele uvedené.

Gustáv Reuss vo svojom zozname uviedol popri vtákoch minimálne 167 ďalších taxónov (druhov či rodov) živočíchov, z ktorých sa nám podarilo pri zohľadnení ich súčasného systematického postavenia interpretovať celkom 165 taxónov. Z tohto počtu bezstavovce predstavujú väčšinu (100 druhov; 62 %), zvyšok predstavuje 64 druhov či rodov

stavovcov (ryby, obojživelníky, plazy a cicavce), celkový prehľad počtov taxónov v jednotlivých skupinách je uvedený v tabuľke 1.

Pri väčšine druhov uviedol Reuss aj vernakulárne mená, tie chýbajú (ak nerátame opakujúce sa rodové označenia) len u 29 druhov bezstavovcov. Tieto „oficiálne“ mená (uvedené pred vedeckým menom) majú prevažne český pôvod, prípadne sú poslovenčené alebo inak modifikované. V niektorých prípadoch autor uviedol priamo aj slovenský ekvivalent (napríklad *vůl* / *zubor*, *kočka ostrovid* / *rys*, *liš* / *liška*). Okrem bežných mien, známych v českom aj slovenskom jazyku sa v tomto zozname vyskytuje aj niekoľko unikátnych mien, ktoré môžu byť aj Reussovými novotvarmi (napríklad slaninožráč – *Nyctalus*, vřetenák – *Anguis*, przník – *Anoplotrupes*, lipovka – *Alburnoides* alebo *Phoxinus*, račiček – *Chelifer*, a iné). V jedenástich prípadoch použil Reuss aj alternatívne mená, ktoré uviedol za vedeckými. V niektorých prípadoch ide zrejme o lokálne mená, ktoré si zapísal a vďaka tomuto rukopisu sa zafixovali (napríklad hovnival – *Anoplotrupes*, chucholák²²⁷ – *Forficula*, medvjadok²²⁸ – *Gryllotalpa*, umíráček – *Hadrobregmus*). V dvoch prípadoch ide o modifikácie bežne používaných ľudových mien (svätójánska muška – *Lymphyris noctiluca* a pánbožkova kravička – *Coccinella septempunctata*²²⁹).

Autor vo svojom súpise uvádza viac-menej známe a často aj bežné druhy živočíchov v jeho dobe. V mnohých prípadoch ide o druhy s nejakým hospodárskym významom (škodcovia v poľnohospodárstve, domácnostiach, zdravotní a veterinárni škodcovia a podobne: myš, potkan, ovady, svrab). Cenné je aj to, že Reuss do zoznamu zaradil aj domestikované formy, vďaka čomu sa uchovala evidencia o ich užívaní a chove v regióne. Z tohto pohľadu je veľmi málo informácií o chove priadky morušovej či o využívaní somárov alebo mulov / mulíc v tejto časti Slovenska. Na druhej strane však vo svojom

²¹⁸ Lajniak lesný (*Anoplotrupes stercorosus*).

²¹⁹ Lajniáčik obyčajný (*Aphodius fimetarius*).

²²⁰ Kožiar domový (*Dermestes lardarius*). Reuss nesprávne poznamenáva, že je to „mol“, pravdepodobne však možno vychádza z poznatku, že larvy tohto druhu robia škody v látkach, kožušinách alebo kožiach podobne ako larvy (húsenice) motýľov (molí). Pritom samotné mole v prehľade neuvádza, hoci temer určite sa v domoch vyskytovali.

²²¹ Kožiar škvrnitý (*Attagenus pellio*).

²²² Hrobárik obyčajný (*Necrophorus vespillo*).

²²³ Črvotoč umrlčí (*Hadrobregmus pertinax*). Druhové meno aj Reusom uvedené ľudové meno („umíráček“) vychádza z biológie tejto skupiny. Samce niektorých druhov červotočov pri vrtaní chodbičiek v dreve rytmicky klopkajú čelom hlavy o stenu chodby, čo pripomína tikot hodiniek. Ľudia verili, že tento zvuk ohlasuje blízke úmrtie v dome.

²²⁴ Svetivka svätójánska (*Lampyrus noctiluca*). Ľudové meno „svätójánska muška“ je aj v súčasnosti všeobecne používané.

²²⁵ Ladislav Bohuslav Bartolomeides (* 16. 11. 1754, Klenovec – † 18. 4. 1835, Ochtiná) – slovenský pedagóg, historik, geograf, teológ, evanjelický kňaz, osvietenec, učiteľ a prírodovedný bádateľ (Okáli et al. 1996).

²²⁶ Božena Němcová (4. 2. 1820, Wien – † 21. 1. 1862, Praha) – česká etnografka a spisovateľka. V rokoch 1852 a 1855 navštívila Gustáva Reussa v Revúcej (detaily k tomuto sú uvedené v práci Uhrin & Mlíkovský 2011).

²²⁷ Identicky v gemerskom nárečovom slovníku (Orlovský 1982).

²²⁸ Známa je podoba „medvedjanko“ (Orlovský 1982).

²²⁹ Pozri poznámky č. 205 a 224.

Tabuľka 1. Prehľad počtu taxónov (n) v jednotlivých zoologických skupinách uvedených Gustávom Reusom v zozname fauny okolia Revúcej.

Trieda	Rad	n	
Clitellata	Hirudinida	2	
	Haplotaxida	1	
	Oligochaeta	1	
Malacostraca	Isopoda	3	
	Decapoda	2	
Arachnida	Aranea	2	
	Ixodida	1	
	Mesostigmata	1	
	Trombidiformes	1	
	Pseudoscorpiones	1	
	Sarcoptiformes	1	
	Trombidiformes	1	
	Insecta	Blattaria	1
	Coleoptera	20	
Dermaptera	1		
Diptera	12		
Heteroptera	1		
Hymenoptera	12		
Lepidoptera	26		
Odonata	2		
Orthoptera	6		
Neuroptera	2		
Sternorrhyncha	1		
Psocoptera	1		
Petromyzontes	Petromyzontiformes	1	
Osteichthyes	Anguilliformes	1	
	Cypriniformes/ Clupeiformes	4	
	Salmoniformes	2	
	Scorpaeniformes	1	
Amphibia	Caudata	2	
	Anura	3	
Reptilia	Squamata	5	
Mammalia	Erinaceomorpha	2	
	Soricomorpha	3	
	Chiroptera	4	
	Rodentia	9	
	Lagomorpha	2	
	Carnivora	13	
	Artiodactyla	10	
	Perissodactyla	2	

zozname neuvádza napríklad včelu medonosnú (*Apis mellifera*), hoci včelárstvo (brtníctvo) v tej dobe bolo bežne rozšírené. Za povšimnutie stojí fakt, že medzi bezstavovcami nespomenul ani jeden druh z kmeňa mäkkýše (Mollusca), hoci v tej dobe museli byť známe zo záhrad alebo z okolia vodných tokov. Na druhej strane ale uviedol relatívne vysoký počet druhov (26) motýľov.

Pri väčšine druhov nie sú v zozname uvedené žiadne ďalšie biologické či faunistické údaje. Napríklad lokalita je uvedená len v približne 40 prípadoch, väčšinou ide o miestne lokality v Revúcej a v jej okolí (Muráň, Muránka, Muránsky hrad, Skalka, Zdychavka). Vôbec najčastejšie uvedenou lokalitou je vrch Kohút nad Revúcou. Konkrétne dátumy pozorovaní sú uvedené len v 16 prípadoch a s výnimkou vlastného pozorovania *Vipera berus* na Kohúte (v roku 1851) sa jedná o poľovnícke (*Canis lupus*, *Capreolus capreolus*, *Lynx lynx*, *Meles meles*, *Ursus arctos*) alebo rybárske informácie (*Salmo trutta*). Za faunisticky pozoruhodné je možné považovať záznamy o výskyte aj dnes nie bežných druhov hmyzu. Je to napríklad roháč obyčajný (*Lucanus cervus*), pri ktorom je otázne, kde v tej dobe v Revúcej a okolí rástli staré duby, v ktorých sa chrobák vyvíja. Zaujímavé sú aj údaje o výskyte jasoňa červenookého (*Parnassius apollo*), ktoré dokumentujú kontinuálny výskyt v regióne.

Napriek svojim nedostatkom je Reusov súpis fauny okolia Revúcej významným dokumentom, dokladajúcim vtedajšiu úroveň poznania a každopádne je dokladom o výskyte uvedených druhov živočíchov v tomto regióne.

POĎAKOVANIE

Pri interpretácii niektorých údajov nám pomohli Peter Fend'a, Ervín Hapl, Ján Kautman, Judita Kochjarová, Jaromír Krško, Dalibor Uhrovič a Peter Urban. Za túto pomoc im na tomto mieste vyslovujeme poďakovanie.

LITERATÚRA

- Balážiková K, 1988. O niektorých slovenských názvoch rýb. Kultúra slova, 22 (10): 338–345.
- Bartholomaeides L, 1806–1808. In: *Incltyi superioris Ungariae comitates Gömöriensis notitia historico-geographico-statistica*. Josephi Caroli Mayer, Leutschoviae, 782 pp.
- Baruš V & Oliva O (eds), 1995. *Mihulovci Petromyzontes a ryby Osteichthyes 1&2* [Fauna ČR a SR 28/1&2]. Academia, Praha, 623 & 698 pp.
- Beauchamp KA, Kathman RD, McDowell TS & Hedrick RP, 2001. Molecular phylogeny of tubificid oligochaetes with special emphasis on *Tubifex tubifex* (Tubificidae). *Molecular Phylogenetics and Evolution*, 19 (2): 216–224.
- Beauregard L, 1871. Ueber die Jagd-Zustände in Obernurgarn und speziell auf der herzoglich August v.

- Sachsen-Coburg-Gotha'schen Herrschaft Murany im Gömörer Komitat. Jagd-Zeitung, 14 (14): 409–412.
- Beranová M, 1980. Zemědělství starých Slovanů. Academia, Praha, 395 pp.
- Bevilaqua F, 1997. Osobný jáger cíara Ferdinanda Coburga. PaRPRESS, Bratislava, 113 pp.
- Bolfíková B & Hulva P, 2012. Microevolution of sympatry: landscape genetics of hedgehogs *Erinaceus europaeus* and *E. roumanicus* in Central Europe. Heredity, 108: 248–255.
- Buffa F, 1953. Sto rokov od vydania Reussovej Květny Slovenska. Slovenské odborné názvoslovie, 1: 289–292.
- Cílek V & Horáček I, 1990. Oslové na planině. Speleo, 2: 39.
- Danko Š & Krištofík J, 2012a. Ucháč sivý – *Plecotus austriacus*. In: Krištofík J & Danko Š (eds): Cicavce Slovenska. Rozšírenie bionómia a ochrana. Veda, Bratislava, pp. 399–403.
- Danko Š & Krištofík J, 2012b. Ucháč svetlý – *Plecotus auritus*. In: Krištofík J & Danko Š (eds): Cicavce Slovenska. Rozšírenie bionómia a ochrana. Veda, Bratislava, pp. 392–398.
- Drdoš J (ed) 1984. Matej Bel, slovenský geograf. Veda, Bratislava, 212 pp.
- Dubovský D, 1989. Revúca. Východoslovenské vydavateľstvo, Košice, sine pag.
- Dubovský D, 1996. Z histórie Revúcej a ochotníckeho divadla. Esprint, Banská Bystrica, 276 pp.
- Dubovský D, 2004. Evanjelici v dejinách Revúcej. Mestské kultúrne stredisko, Revúca, 250 pp.
- Dvořáková D, 2007. Kůň a člověk v středověku. K spolužití člověka a koňa v Uhorskom kráľovstve. Rak, Budmerice, 294 pp.
- Fabiš M & Bielichová Z, 2014. Štúdiá k archeozoológii vo Veľkom Mederi. Študijné zvesti, 56: 169–182.
- Fečková P, Moravčíková Ľ, Mihok L, Petřík J & Roth P, 2006. Hutnícke podniky rodiny Coburgovcov na Slovensku. Archeologia technica, 17: 120–126.
- Ferianc O, 1947. Slovenské názvoslovie rýb Československej republiky a susediacich krajov. Prírodovedný zborník, 2 (2): 65–152.
- Ferianc O (ed) 1975. Slovenské mená hmyzu. Veda, Bratislava, 310 pp.
- Ferko M, 1995. Zabudnutý hviezdny prvolezec (alebo neľahké osudy slovenského vedeckofantastického diela – Hviezdovedy G. Reussa). In: Krutohľav '95. Zborník sci-fi poviedok slovenských autorov, finalistov V. ročníka literárnej súťaže „Cena Gustáva Reussa“ za rok 1995. Slovenský syndikát autorov fantastiky vo Vydavateľstve Nova 17, Bratislava, pp. 149–155.
- Gallo J, 1969. Od rozprávok k národnej realite (Reussovci). In: Bolfík J (eds): Literárne postavy Gemera 1. Obzor, Bratislava, pp. 5–83.
- Gerláková A, 2005. Posesívnosť v toponymii odvodené od osobných mien (na materiáli terénnych názvov z Muránskej doliny). In: Šimková M (eds): Varia XII. Zborník materiálov z XII. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 4.–6. 12. 2002). Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, Bratislava, pp. 115–120.
- Guttová A, 2003. Lišajníky a machorasty v rukopisoch Gustáva Maurícia Reussa. Bulletin Slovenskej botanickej spoločnosti, 25: 31–37.
- Gvozdík V, Jandzik D, Lymberakis P, Jablonski D & Moravec J, 2010. Slow worm, *Anguis fragilis* (Reptilia: Anguillidae) as a species complex: genetic structure reveals deep divergences. Molecular Phylogenetics and Evolution, 55: 460–472.
- Hendrych R, 1953. Kapitola z dějin slovenské botaniky. Preslia, 25: 368–373.
- Herec O & Ferko M, 2001. Slovenská fantastika do roku 2000. Národné osvetové centrum, Bratislava, 56 pp.
- Hlodák P, 2009. Šľachtické rody Koháry a Coburg. Muránsky gróf. Kermat s. r. o., Kalinovo, 240 pp.
- Holec R, 2001. Poslední Habsburgovci a Slovensko. Ikar, Bratislava, 302 pp.
- Holec R, 2014. Die Familie Coburg und die Slowakei König Ferdinand von Bulgarien und seine „geliebten Leute und Berge“. Bulgarian Historical Review / Revue Bulgare d'Histoire, 3–4: 56–85.
- Hrabovec I, 1988. Gustáv Reuss. In: Tibenský J (eds): Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 2. Obzor, Bratislava, pp. 833–839.
- Hůrka K, 2005. Brouci České a Slovenské republiky. Nakladatelství Kabourek, Zlín, 391 pp.
- Hutka D & Uhrin M, 2011. Zaujímavé prírodovedné záznamy z kroník mesta Tisovec. Reussia, 6 (1–2): 111–122.
- Hykisch A, 2007. Spomeň si na cíara. Román. Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin, 270 pp.
- Chudík J & Jarunková K, 1978. Horehronský talizman. Tatran, Bratislava, 182 & 32 pp.
- Kliment J, 1990. Z rukopisnej pozostalosti Gustáva M. Reussa. Obzor Gemera, 21 (2): 74–80.
- Kočárek P, Holuša J & Vidlička L, 2005. Blattaria, Mantodea, Orthoptera & Dermaptera of the Czech and Slovak Republics. Nakladatelství Kabourek, Zlín, 349 pp.
- Kochjarová J & Kliment J, 1988. Rukopisné práce dr. Gustáva Reussa. Obzor Gemera, 19: 153–158.
- Kochjarová J & Kliment J, 2002. Údaje o rozšírení papradorastov a semenných rastlín na území Gemera-Malohontu v prácach Gustáva Reussa. In: Uhrin M (ed): Výskum a ochrana prírody Muránskej planiny 3. Správa Národného parku Muránska planina, Revúca, pp. 79–113.
- Korn W, 1999. Ferdinand, Zar von Bulgarien, und die Naturkunde. Jahresbuch der Coburger Landesstiftung, 44: 171–186.
- Koščo J & Holčík J, 2008. Anotovaný červený zoznam mihúl a rýb Slovenska – verzia 2007. In: Lusk S & Lusková V (eds): Biodiverzita ichtyofauny ČR (VII). Ústav biologie obratlovců AV ČR, Brno, pp. 119–132.
- Krištín A, 2000. Slovenské mená rovnokrídlcov (Orthoptera) zaznamenaných na Slovensku (návrh). Entomofauna carpathica, 12: 61–64.
- Krištofík J, 2012a. Chrček poľný – *Cricetus cricetus*. In: Krištofík J & Danko Š (eds): Cicavce Slovenska. Rozšírenie bionómia a ochrana. Veda, Bratislava, pp. 142–147.
- Krištofík J, 2012b. Jež tmavý (západný) – *Erinaceus europaeus*. In: Krištofík J & Danko Š (eds): Cicavce Slovenska. Rozšírenie bionómia a ochrana. Veda, Bratislava, pp. 210–211.
- Krištofík J, 2012c. Potkan tmavý – *Rattus rattus*. In: Krištofík J & Danko Š (eds): Cicavce Slovenska. Rozšírenie bionómia a ochrana. Veda, Bratislava, pp. 196–197.
- Krištofík J & Danko Š (eds), 2012. Cicavce Slovenska. Rozšírenie, bionómia a ochrana. Veda, Bratislava, 712 pp.
- Krištofík J, Hell P & Bučko J, 2012a. Vlk – *Canis lupus*. In: Krištofík J & Danko Š (eds): Cicavce Slovenska. Rozšírenie, bionómia a ochrana. Veda, Bratislava, pp. 425–430.
- Krištofík J, Hell P & Kaštier P, 2012b. Daniel škrvňitý – Dama dama. In: Krištofík J & Danko Š (eds): Cicavce

- Slovenska. Rozšírenie, bionómia a ochrana. Veda, Bratislava, pp. 529–532.
- Krištofík J, Hell P & Kaštier P, 2012c. Jeleň lesný – *Cervus elaphus*. In: Krištofík J & Danko Š (eds): *Cicavce Slovenska. Rozšírenie, bionómia a ochrana*. Veda, Bratislava, pp. 523–529.
- Krško J, 2001. Terénne názvy z Muránskej doliny. *Fakulta humanitných vied UMB, Banská Bystrica*, 232 pp.
- Krško J, 2003. *Hydronymia povodia Turca [Hydronymia Slovaciae]*. *Fakulta humanitných vied, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica*, 170 pp.
- Lác J, 1963. *Obožžiteľníky Slovenska. Biologické práce*, 9 (2): 1–76.
- Lángoš Š, 1971. Lesné hospodárstvo na veľkostatku Coburg – Jelšava. *Zborník lesníckeho, drevárskeho a poľovníckeho múzea*, 6: 101–133.
- Lángoš Š, 1973. Lesné hospodárstvo na veľkostatku Coburg – Jelšava. II. časť. *Zborník lesníckeho, drevárskeho a poľovníckeho múzea*, 7: 109–147.
- Lupták P, 2003. *Slovenské mená cicavcov sveta. Zoologická záhrada, Bojnice*, 219 pp.
- Magic D, 1972. Z málo známeho rukopisu Gustáva Reussa. *Biológia*, 27 (1): 87–92.
- Magic D, 1988. Gustáv Reuss: *Kvĕtna Slovenska – rozbor diela*. *Obzor Gemera*, 19: 149–153.
- Maliniak P, 2009. *Človek a krajina Zvolenskej kotliny v stredoveku*. *Fakulta humanitných vied UMB, Banská Bystrica*, 246 pp.
- Maliniak P, 2011. *Človek a krajina Zvolenskej kotliny v stredoveku*. *Fakulta humanitných vied UMB, Banská Bystrica*, 251 pp.
- Mašán P, Fend'a P, Krištofík J & Halliday B, 2014. A review of the ectoparasitic mites (Acari: Dermansoidea) associated with birds and their nests in Slovakia, with notes on identification of some species. *Zootaxa* 3893: 77–100.
- Maťovčík A (ed), 1989. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. III. Zväzok K–L. *Matica Slovenská, Martin*, 448 & 36 pp.
- Matulay C, 1987. *Zvolenská župa v Notíciách Mateja Bela*. In: Tibenský J (eds): *Matej Bel. Doba. Život. Dielo*. Veda, Bratislava, pp. 292–299.
- Mitchell-Jones AJ, Amori G, Bogdanowicz W, Kryštufek B, Reijnders PJH, Spitzenberger F, Stubbe M, Thissen JB M, Vohralík V & Zima J, 1999. *The atlas of European mammals*. The Academic Press, London, 496 pp.
- Molnár L, 1981. *Minulosť danielovej zveri (Dama dama L., 1758) na Slovensku*. *Zborník lesníckeho, drevárskeho a poľovníckeho múzea*, 11: 185–202.
- Molnár L, 2004. *Zazverovanie coburgovských poľovníckych revírov jeleňou zverou*. *Zborník múzea vo Svätom Antone*, 16: 217–224.
- Návoy P, 1999. *Pomníky v nás (o ľuďoch, ktorých siločiar sa dotkli Pohorelej)*. *Obecný úrad, Pohorelá*, 28 pp.
- Nečas J, 1959. *Jelenia zver*. Slovenské vydavateľstvo pôdohospodárskej literatúry, Bratislava, 273 pp.
- Němcov B, 1859. *Slovenské starožitnosti. Ze zápisků dra. Gust. Reussa sděluje Bož. Němcová. Památky archaeologické a místopisné*, 5–6 (1858–1859): 22–27, 58–63.
- Németh A, Bárány A, Csorba G, Magyari E, Pazonyi P & Pálffy J, 2017. *Holocene mammal extinctions in the Carpathian Basin: a review*. *Mammal Review*, 47 (1): 38–52.
- Okáli I, Országh I, Matoušek B & Hrabovec I, 1996. *Slovník slovenských zoológov a zoológov so vzťahmi k územiu Slovenska. Stimul pre Slovenskú zoologickú spoločnosť pri SAV a Slovenskú entomologickú spoločnosť pri SAV*, Bratislava, 137 pp.
- Orlovský J, 1982. *Gemerský nárečový slovník*. Osveta pre Gemerskú vlastivednú spoločnosť v Rimavskej Sobote, Martin, 423 pp.
- Ormis S, 1861. *Životopis dr. Gustava Reussa*. *Sokol, časopis pre krásno umenie a literatúru*, 2 (8): 57–59.
- Palkovič K, 1994. *Etymologický pokus Gustáva M. Reussa*. *Slovenská reč*, 59 (6): 94–97.
- Panigaj L, 2004. *Motýle (Lepidoptera) Národného parku Muránska planina*. *Reussia*, 1 (Supplement 1): 245–286.
- Pastoralis G, Kalivoda H & Panigaj L, 2013. *Zoznam motýľov (Lepidoptera) zistených na Slovensku*. *Folia faunistica Slovaca*, 18 (2): 101–232.
- Pčola Š, 2012. *Zubor (európsky) – Bison bonasus*. In: Krištofík J & Danko Š (eds): *Cicavce Slovenska. Rozšírenie, bionómia a ochrana*. Veda, Bratislava, pp. 499–503.
- Podolák J, 1965. *Pestovanie poľnohospodárskych plodín a chov hospodárskych zvierat na Slovensku od polovice 19. do polovice 20. storočia*. *Agrikultúra*, 4: 29–77.
- Purkyně J E, 1859. *Kvĕtna slovenská u porovnání s Kvĕtenou českou*. *Živa*, 7: 242–261.
- Reiprich A, 2000. *Slovenské mená motýľov*. *Správa NP Slovenský raj, Spišská Nová Ves*, 180 pp.
- Reuss G, 1853. *Kvĕtna Slovenska čili opis všech jevnosnubných na Slovensku divorastaučích a mnohých zahradních zrostlin podlé saustavy De Candolle-ovy*. F. Lorber, Banská Št'ávnica, 496 pp.
- Reuss G, 1982. *Muránska Venuša*. Tatran, Bratislava, 240 pp.
- Reuss G, 1984. *Hviezdoveda alebo životopis Krutohlava*, ... Tatran, Bratislava, 344 pp.
- Rydell J & Baagøe H J, 1994. *Vespertilio murinus*. *Mammalian Species*, 467: 1–6.
- Sičáková L, 1996. *Hydronymia slovenskej časti povodia Slanej*. *Pedagogická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Prešov*, 108 pp.
- Skutil J, 1935. *Reussovci a Božena Němcová o slovenských starožitnostiach*. *Sborník muzeálnej slovenskej spoločnosti*, 29: 81–115.
- Speybroeck J, Beukema W & Crochet P.-A, 2010. *A tentative species list of the European herpetofauna (Amphibia and Reptilia) – an update*. *Zootaxa*, 2492: 1–27.
- Srpoň V, 1993. *Gustáv Reuss – náš prvý literárny fantast*. In: Herec O & Srpoň V (eds): *Krutohlav '93*. *Zborník sci-fi poviedok slovenských autorov, finalistov III. ročníka literárnej súťaže „Cena Gustáva Reussa“ za rok 1993*. Slovenský syndikát autorov fantastiky, Bratislava, pp. 6–9.
- Uhrin M, 1996. *K ľudovému názvosloviu netopierov*. *Chránené územia Slovenska*, 30: 28–29.
- Uhrin M, 1999. *Ďalšie ľudové mená netopierov zo Slovenska*. *Trúlelek*, 4: 4.
- Uhrin M & Hapl E, 2004. *Prehľad stavovcov (Vertebrata) Muránskej planiny*. *Reussia*, 1 (Supplement 1): 311–332.
- Uhrin M & Mlíkovský J 2011. *Gustáv Murfcius Reuss a jeho súpis vtákov okolia Revúcej z rokov 1853 a 1854*. *Tichodroma*, 23: 83–98.
- Urban P, 2011. *Ferdinand I. Coburg – ornitologické čriepky*. *Tichodroma*, 23: 109–113.
- Urban P, Kadlečík J, Topercer J, Kadlečíková Z & Hájková P, 2011. *Vydra riečna (Lutra lutra L.) na Slovensku*.

- Rozšírenie, biológia, ohrozenie a ochrana. Katedra biológie a ekológie, Fakulta prírodných vied, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, 166 pp.
- Urbancová V, 1976. Vlastivedné a národopisné dielo Gustáva Reussa. Gemer, národopisné štúdie, 2: 9–56.
- Urbancová V, 1977. Národopisné práce Gustáva Reussa (Analýza vplyvov a metódy práce). Slovenský národopis, 25: 287–315.
- Urbancová V, 1984. Gustáv Reuss a Reussovci v slovenskej kultúre. In: Reuss G (eds): Hviezdoveda alebo životopis Krutohlava, ... Tatran, Bratislava, pp. 299–332.
- Wilson DE & Reeder DM (eds), 2005. Mammals species of the world. A taxonomic and geographic reference. Third Edition. Volume I. & Volume II. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, xxxviii+743 & xv+745–2142 pp.
- Zontág M, 2006. Príspevok k poznaniu ichtyofauny vybraných vodných tokov na území Národného parku Muránska planina a v jeho okolí. Reussia, 3 (1): 21–45.